

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTI
ADMINISTRATSIYASI HUZURIDAGI**

**AXBOROT VA OMMAVIY KOMMUNIKATSIYALAR
AGENTLIGI**

**BOBUR NOMIDAGI ANDIJON VILOYATI AXBOROT-
KUTUBXONA MARKAZI**

ILMIY METODIKA XIZMATI

FRANSUZ YOZUVCHISI VA ADIBI

Stendal tavalludining 240 yilligiga

USLUBIY VARAQA

2023

Yaxshi kitob – bu mening hayotimdagi muhim bir hodisa.

Stendal

Stendal – adabiy tanqid olamidagi eng muhim shaxslardan biridir. U nafaqat hayotning turli sohalariga bag'ishlangan romanlar, tarjimai hollar, aforizmlar va sayohatlar to'plamining muallifi, balki insonning ichki dunyosiga murojaat qila boshlagan "psixologik romanlar"ning asoschisi hamdir.

Dunyo e'tirof etgan taniqli adib, mashhur fransuz yozuvchisi Stendal hayoti va ijodi bilan tanishish har bir kitobxon uchun juda qiziq va ahamiyatli, albatta.

"Fransuz yozuvchisi va adibi" mavzusida tavsiya etilayotgan ushbu uslubiy varaqa tuman, shahar axborot-kutubxona markazlari kutubxonachilari uchun Stendal hayoti va ijodini o'rganish hamda keng kitobxonlar ommasiga targ'ib qilishda yordam berish maqsadida tuzildi.

KIRISH

O'tgan asrning mashhur adiblaridan biri Herman Hesse kitob mutolaasi haqida shunday yozadi: «Shunchaki dam olish, vaqt o'tkazishni istagan va «o'qimishli» bo'lish haqidagina qayg'urgan kitobxon kitobdagi dilni poklovchi, kishini ruhlantiruvchi qandaydir noma'lum bir kuchni sezadi. Biroq bu kuchni u aniq tasavvur etolmaydi va baholay ham olmaydi. Bunday kitobxon tibbiyotdan mutlaqo bexabar bemorga o'xshaydi, ya'ni aynan qaysi dori kerakligini tushunmasdan, har bir qutichadagidan tatib ko'ra boshlaydi. Aslida mutolaa borasida ham har bir kishi o'zi uchun zarur bo'lgan, yangi kuch hamda ruhiy ta'sir baxsh etadigan kitoblarni topa bilishi kerak emasmi?».

O'zbek tarjimonlarining jahon adabiyoti durdonalarini o'zbek tiliga tarjima qilib, kitobxonlar e'tiboriga havola qilayotganligi kitobsevar xalqimiz uchun quvonarli holdir. Ayniqsa, so'nggi yillarda o'zbek tarjimonlari orasida ma'lum bir ixtisoslashish ro'y bermoqda, ya'ni tarjimon bir muallifning ijodiga qayta-qayta murojaat etayotganligi katta yutuqlarimizdan biridir.

Klassik adabiyotning benazir vakili Stendalning “Parma ibodatxonasi”, “Qizil va qora”, “Sevgi haqida” asarlari o'zbek kitobxonlarining sevimli kitoblariga aylanib ulgurgan. Stendal asarlarining har birida o'ziga xos ma'no va hayajon yuksak badiiy tarzda aks etgan bo'lib, ular insonni ma'nan va ruhan boyishiga xizmat qiladi.

Stendaldek buyuk yozuvchining O'zbekistonda Hasan To'rabekov qiyofasida o'z tarjimonining paydo bo'lishi quvonchlidir. Stendal asarlarining tarjimasiga qiziqish va ijodiy yondoshishning asosiy boisi ham shundadir.

Fransuz yozuvchisi va adibi

Stendal – adabiy tanqid olamidagi eng muhim shaxslardan biridir. U nafaqat hayotning turli sohalariga bag'ishlangan romanlar, tarjimai hollar, aforizmlar va sayohatlar to'plamining muallifi, balki insonning ichki dunyosiga murojaat qila boshlagan “psixologik romanlar”ning asoschisi hamdir.

BOLALIK VA YOSHLIK

Mari-Anri Beyl (bu yozuvchining haqiqiy ismi) 1783 yil 23 yanvarda Fransiyaning janubi-sharqidagi Grenobl kichik shaharchasida tugʻilgan. Uning otasi Sheruben Beyl advokat edi. Ona Genriette Beyl bola atigi 7 yoshida vafot etdi. O'g'il tarbiyasi ota va xolaning yelkasiga tushdi. Ammo ularda iliq munosabatlar o'rnatilmagan.

Bobosi Anri Gan'on bo'lajak frantsuz yozuvchisining ustози va tarbiyachisi bo'ldi. Stendalning u haqidagi iqtibosi:

“Meni butunlay aziz bobom Anri Gan'on tarbiyalagan. Bu inson bir vaqtlar Volterni ko'rish uchun Ferniga ziyorat qilgani borgan va u tomonidan yaxshi kutib olingan”.

Bola mahalliy markaziy maktabga katta bilimlar bilan kelgan. Bobosi bergan uy ta'limi shunchalik yaxshi ediki, Mari-Anri u yerda atigi 3 yil o'qidi.

Maktabda lotin tiliga, aniq fanlar va falsafaga katta e'tibor bergan. Bundan tashqari u Fransiya inqilobi va Napoleon Bonapartning kuchayishini diqqat bilan kuzatib bordi.

1799 yilda Stendal maktabni tashlab, Parijga ketdi. Uning maqsadi dastlab politexnika bilim yurtiga kirish edi, lekin inqilob g'oyalari uning hayolidan chiqmadi. Shuning uchun, yigit armiyada xizmat qilish uchun ketadi va harbiy vazirlik xizmatiga kirib, sub-leytenant unvonini oladi. 1806—1814 yillarda Bonapart qo'shinida xizmat qiladi. Borodino janglarining guvohi bo'lgan.

Biroz vaqt o'tgach, oilaviy aloqalar tufayli yozuvchi Italiyaga ko'chib o'tadi. Shu paytdan boshlab bu yurtga muhabbat boshlanadi, bu uning butun hayotini qamrab oladi va ijodining asosiy mavzularidan biriga aylanadi.

Hayoti mobaynida Mari-Anri Germaniya va Avstriyaga tashrif buyuradi. Har bir sayohatini san'at, xususan, musiqa, rasm va she'riyatni batafsil aks ettiruvchi qaydlar bilan esga oladi. Ushbu notalarning uchinchi qismi Berezinani kesib o'tishda qaytarib bo'lmaydigan darajada yo'qolgan. Biroq, bir muncha vaqt o'tgach, vaziyat keskin o'zgardi. Stendalning hafsalasi pir bo'ladi: Napoleonning siyosati aslida butunlay boshqacha bo'lib chiqdi. Shuning uchun u armiyadan ketishga va Frantsiyaga qaytishga qaror qiladi. Shundan so'ng yozuvchi Parijga joylashadi. U o'z vaqtini filologiya (jumladan, ingliz tili), shuningdek, falsafani o'rganishga bag'ishlaydi.

IJODIY FAOLIYATI

Napoleon qulaganidan keyin Burbonlar sulolasi Fransiya taxtiga qaytdi. Stendal bu kuchni tan olishdan bosh tortdi, shuning uchun u o'z Vatanini tark etib, Milanga jo'naydi va u yerda 7 yil qoladi. Italiyada Jorj Bayron bilan tanishadi.

1812 yilda Stendal qolgan Vilnyusdagi uydagi yodgorlik lavhasi

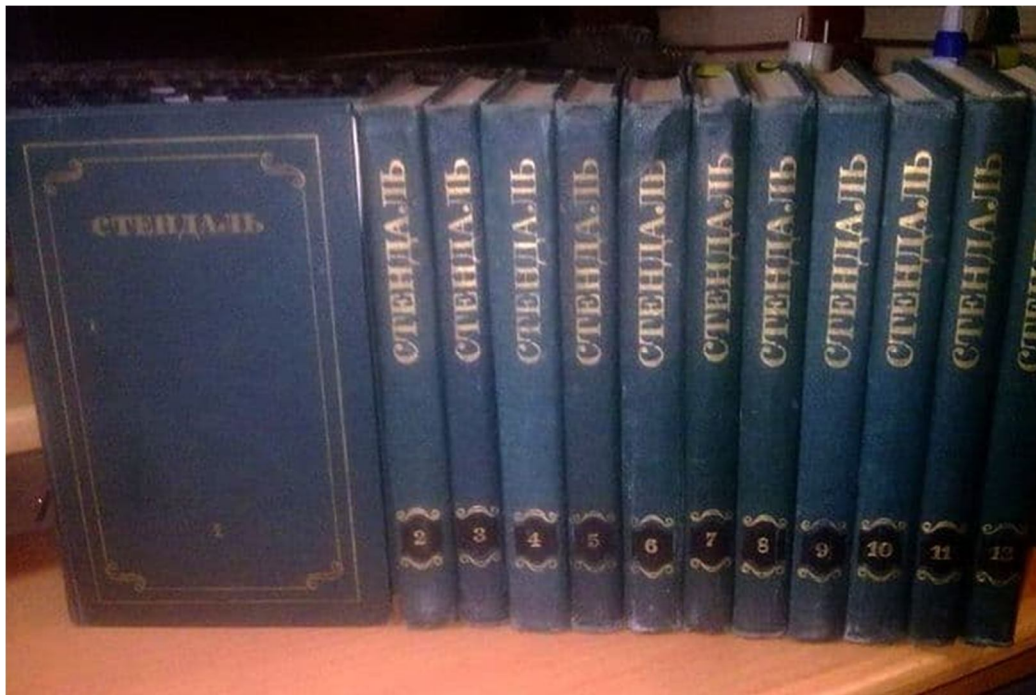
Italyan romantiklarining «Conciliatore» («Yarashtiruvchi») jurnali bilan hamkorlik qilgan Stendalning 1815 yildan boshlab dastlabki asarlari e'lon qilina boshlaydi: "Gaydn, Motsart va Metastasio hayoti", "Italiyada rassomchilik tarixi", "1817 yilda Rim, Neapol va Florensiya".

U 1920-yillarda realistik yo'nalishga o'tadi. Italiyadagi hayoti davomida Stendal Karbonari jamiyatiga yaqinlashishga muvaffaq bo'ldi. Ammo ta'qiblar tufayli u zudlik bilan Vataniga qaytishga majbur bo'ldi.

Avvaliga ishlar yomonlashdi: yozuvchi shubhali obro'ga ega bo'ldi, chunki Karbonari vakillari bilan do'stlik haqidagi yoqimsiz mish-mishlar Frantsiyaga yetib bordi. Yozuvchi o'z adabiy faoliyatini davom ettirish uchun imkon qadar ehtiyotkor bo'lishi kerak edi. Hayoti xavf ostida qolgan Stendal 1821 yilda Parijga qaytib, maqolalar yozadi, romantizm haqidagi munozaralarga kirishadi va publitsistik risolalar e'lon qiladi. 1822 yilda yozuvchining shaxsiyati haqidagi g'oyani o'zgartirgan "Sevgi haqida" kitobi nashr etildi.

1830 yilgi Iyul inqilobidan keyin Stendal dastlab Triestda, so'ngra Rim yaqinidagi bir shaharchada fransuz konsuli lavozimida xizmat qiladi.

Stendal hayotining bu shaharchadagi so'nggi 10 yili qizg'in ijod bilan kechadi. Stendal ijodi XVIII-XIX asrlarning tutash nuqtasida boshlanganiga qaramay, u imperiya halokatga uchragunga qadar havaskor yozuvchi darajasidan yuqori ko'tarilmadi. 1814 yildan Tiklanish (Restavratsiya)ning so'ngiga qadar bo'lgan davrda Stendalning ijtimoiy - falsafiy va adabiy - estetik qarashlari uzil-kesil shakllanadi.

Stendal asarlari

U shu davrda «Italiyadagi rang-tasvir tarixi», «Rossini hayoti» (1824), «Rasin va Shekspir» (1823—25), «Rim bo'ylab sayr» (1829) singari publisistik, falsafiy - psixologik, shuningdek, san'at haqidagi asarlari va yo'l xotiralarini e'lon qildi. U qariyb 30 yil davom etgan tayyorgarlikdan keyin yirik badiiy asarlar yozishga kirishib, «Armans» (3 jildli, 1927), «Qizil va qora» (1831), «Parma ibodatxonasi» (1939) romanlari, «Vanina Vanini» (1829) hikoyasi, «Vittoriya Akkoramboni», «Chenchi» (1837), «Gersoginya Palliano» (1838) va «Kastrolik abbatisa» (1839) singari yo'l xotiralarini yaratdi. Bundan tashqari, Stendal shu davrda «Xudbinning xotiralarini» (1832) va «Anri Bryular hayoti» (1835) avtobiografik qissalari, «Lyusen Leven» (1834—36), «Lamel» (1839—42) romanlari, «Minna Vangel» (1829—36) qissasi va boshqa asarlarini yozdi.

Zamondosh odamlarning sevishga qodir emasligi – Stendal romanlarining yetakchi mavzusi edi.

"Armans" debyut realistik romani 1827 yilda nashr etilgan va bir necha yil o'tgach - italiyalik aristokratning qizi va hibsga olingan Karbonari o'rtasidagi ta'qiqlangan munosabatlar haqida hikoya qiluvchi "Vanina Vanini" qissasi. 1961 yilda Roberto Rossellini tomonidan suratga olingan film moslashuvi mavjud. Ushbu asarning yonida Italiya yilnomalarining bir qismi bo'lgan "Kastro abbatlari" joylashgan.

“Qizil va qora” asariga ishlangan illyustratsiya

1830 yilda Stendal o'zining eng mashhur romanlaridan biri "Qizil va qora" romanini yozdi. Syujet gazeta sahifalarida jinoiy xronika bo'limida paydo bo'lgan voqeaga asoslangan edi. Garchi asar keyinchalik klassik deb atalgan bo'lsa-da, aslida Stendal ijodda qiynalgan.

Doimiy ish joyi va puli yo'qligi uning xotirjamligiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Bugungi kunda roman juda mashhur, u filmlar va teleko'rsatuvlar suratga olish uchun 7 marta olingan. Asarda «salon hayotidan ko'rinishlar»gina emas, balki Tiklanish davridagi qariyb butun Frantsiyaning hayoti o'z aksini topgan.

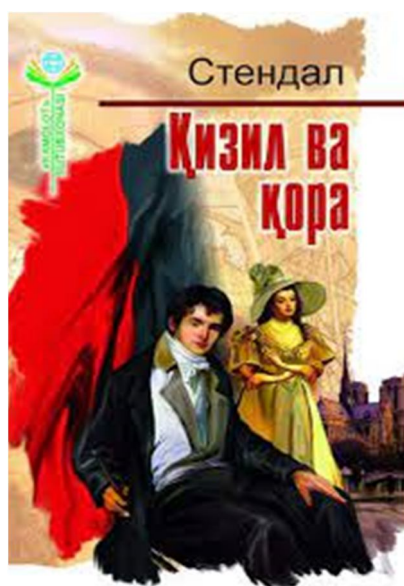

“Qizil va qora” asari asosida ishlangan filmdan lavha

Stendal Jyulen Sorel obrazini yaratish orqali frantsuz jamiyatining ijtimoiy tabiatini va bu jamiyatda kechgan kurashni katta badiiy kuch bilan ko'rsatgan. Stendalning tugallanmay qolgan «Lyusen Leven» romanida esa Iyul monarxiyasining dastlabki yillaridagi siyosiy-ijtimoiy va xususiy hayotning keng manzarasi tasvirlangan. Stendal ijodi frantsuz adabiyotining keyingi taraqqiyotiga katta ta'sir ko'rsatdi va jahon miqyosida shuhrat qozondi. Stendalning tasvirlash mahorati, jamiyat hayotini badiiy tahlil qilish san'ati romandan romanga o'sib boradi.

Stendal adabiyotshunoslik, san'at tarixi, falsafa va psixologiya masalalariga oid asarlar ham yaratgan. Uning asosiy asarlari o'zbek tiliga tarjima qilingan.

Xuddi shu yili yozuvchi uchun yangi hayot boshlanadi. U Triest konsulligi xizmatiga kiradi, so'ngra Civitavecchia shahriga ko'chib o'tadi, u yerda romanchi umrining oxirigacha qoladi. U adabiyotdan deyarli voz kechdi. Ish juda ko'p vaqtni oldi va shahar ijodkorlik uchun ilhom bermadi. Bu davrning eng muhim asari "Parma ibodatxonasi" bo'lib, yozuvchining hayoti davomida nashr etilgan so'nggi tugallangan romandir.

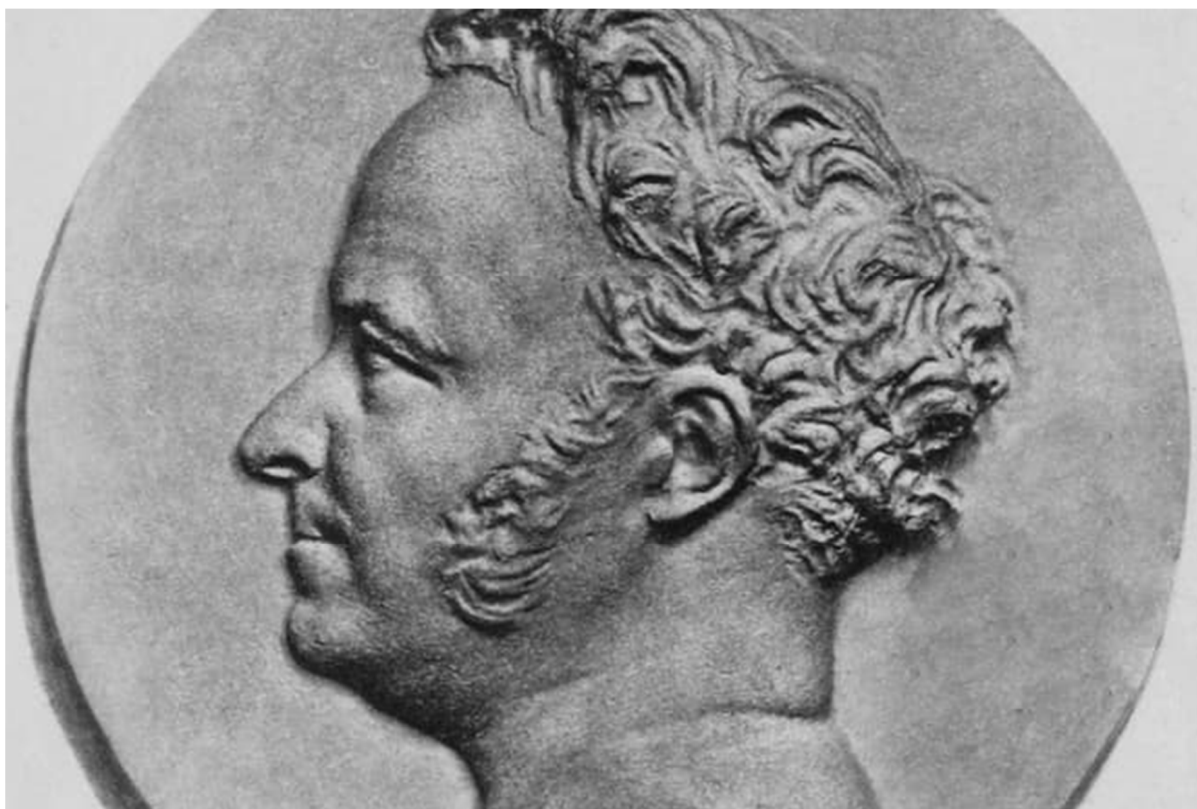

SHAXSIY HAYOT

Shaxsiy hayotida yozuvchi juda omadsiz edi. Stendalni hayot yo'lida uchragan ayollar uzoq vaqt birga qolmadi. U juda mehribon edi, lekin uning his-tuyg'ulari ko'pincha javobsiz qoldi. Yozuvchi ham ayollar bilan o'rtadagi tugunni bog'lashni istamadi, chunki u allaqachon adabiyot bilan mustahkam bog'langan edi. Uning bolalari yo'q edi.

Yozuvchi qalbida chuqur iz qoldirgan general Yan Dembovskining rafiqasi (millati bo'yicha polyak) - Matilda Viskontini. "Sevgi haqida" kitobi unga

bag'ishlangan. Matilda Beylga nisbatan sovuqroq bo'ldi, Stendalning ichidagi olov esa yonardi. Bu voqea qanday yakunlangani noma'lum, ammo Stendal rasmiylardan yashirinib, Angliyaga ketishga majbur bo'ldi. Viskontini bu vaqtda vafot etdi. U o'ttiz besh yoshda edi.

Stendalning qabr toshidagi profili

ADIBNING VAFOTI

Yozuvchining ahvoli yildan yilga yomonlashdi. Shifokorlar unga sifilis tashxisini qo'yishdi, shahar tashqarisiga chiqishni va asar yozish uchun qalam tutishni ta'qiqlashdi. Stendal endi o'zi kitob yoza olmasdi, unga yordam kerak edi. Shuning uchun u o'z asarlarini qog'ozga o'tkazishni buyuradi. Belgilangan dorilar asta-sekin yozuvchining oxirgi kuchlarni olib tashladi. Ammo halokatli kundan bir hafta oldin, adibga xayrlashish uchun Parijga borishga ruxsat berildi.

Stendal Frantsiya poytaxtida shahar ko'chalarida yurib, 1842 yilda «*Lamel*» nomli so'nggi romanini yozib tugatolmay miyasiga qon quyilishi oqibatida vafot etdi. Mistik jihatdan, uning o'zi bir necha yil oldin bunday o'limni bashorat qilgan. Hayotining so'ngi kunlarida insultni boshidan kechiradi. Bu ikkinchi zarba edi, shuning uchun tana bunga chiday olmadi. Yozuvchining o'z vasiyatnomasida qabr toshida shunday so'zlar yozilishi kerak edi:

IQTIBOSLAR

U odatdagidek, odamlarni aslidan ko'ra ko'proq aql-idrokli deb o'ylab adashgan edi;

Bir ingliz sayohatchisi yo'lbars bilan qanday do'stlashgani haqida gapirib beradi; u yo'lbarsni yaxshi parvarishlagan, erkalagan, lekin u har doim stolida o'qotar to'pponcha saqlar edi...

So'zlar odamga o'z fikrlarini yashirish uchun beriladi;

Qayg'u ongni susaytiradi.

QIZIQARLI FAKTLAR

- Stendalning tugallanmagan keyingi romani qo'lyozmada xuddi shunga o'xshash nomga ega edi - «Qizil va Oq»;
- 1864 yilda Vatikan Stendalning barcha “Sevgi qissalari”ni, shu jumladan, “Qizil va qora” kitobini ham ta'qiqlangan kitoblar qatoriga joylashtirdi;
- 1850 yilda Nikolay II Rossiyada ushbu kitobni ta'qiqladi;
- 1939 yilda F. Franko diktaturasi davrida ham roman Ispaniya kutubxonalaridan olib tashlangan edi.

KUTUBXONACHIGA!

Jahon adabiyotining yirik namoyandasi, fransuz adibi Stendal asarlarini keng targ'ib qilishda ommaviy tadbirlarning turli shakl va uslublaridan foydalanish mumkin.

KITOBNI TANLA. Ushbu tadbirni o'tkazish bo'yicha tavsiyalar:

- kutubxonachi kitobxon yoshlarga uylarida o'qish uchun kitoblarni tanlab olishlarini aytadi;
- kitoblar qog'ozga o'ralgan holda va kitobxon qaysi kitobni olayotganligini bilmaydi;
- kitobni qaytib olayotganlarida kitobxon bilan kitob nima haqida yozilgani to'g'risida suhbat o'tkaziladi;
- asar haqidagi fikrini erkin so'zlab bergani uchun sovrinlar beriladi;

Ushbu uslub kitobxonlik madaniyatini oshirish bilan bir qatorda unutilib ketayotgan mashhur asarlarni qayta jonlanishiga olib keladi.

BOOK SLAM - bu so'nggi paytlarda kitobxonlar orasida juda mashhur bo'lgan kitob tanlovi. Kitobni targ'ib qilishning ushbu shakli bolalar va yoshlar kitoblarini tadqiq qiluvchi doktor Stefani Jentgens tomonidan ishlab chiqilgan. Bu nom tadbirning raqobat ruhini to'g'ri aks ettiradi: Ingliz tilida Slam - itarish, siqib chiqarish degan ma'noni anglatadi va bizning kontekstimizda Book Slam — tanlangan kitobni targ'ib qilish uchun musiqiy teatrlashtirilgan elementlar bilan eng yaxshi reklama tanlovi.

Ishtirokchilar bir nechta jamoalarga bo'lingan, ularning har biri kitobni qisqa vaqt ichida eng yaxshi tarzda reklama qilishi kerak.

Har bir kitobning taqdimoti maksimal uch daqiqa davom etadi.

Book Slamning muvaffaqiyati, birinchi navbatda, yoshlar auditoriyasi, "kitob mitinglari"ning tezligi va hayajonli ta'siri bilan bog'liq.

Book Slam adibning asarlari nomlari bilan nomlanadi:

- “Qizil va qora”
- “Parma ibodatxonasi”
- “Sevgi haqida”

FLESHMOB (ingliz tilidan flash mob – “Tezkor olomon”). Bu oldindan rejalashtirilgan ommaviy tadbir bo'lib, unda katta guruh to'satdan jamoat joyida paydo bo'ladi. Bir necha daqiqa ichida ular oldindan belgilangan harakatlarni amalga oshiradilar va xuddi shu qadar tez tarqaladilar.

Ushbu tadbir syurprizning ta'siriga ega va atrofdagilarda hayrat va qiziqishni uyg'otishga qaratilgan. Masalan: ishtirokchilar tumanning aholi gavjum qismida kutilmaganda paydo bo'lib, bir vaqtning o'zida o'zlari bilan olib kelgan kitoblarini ochib, bir necha daqiqa ovoz chiqarib o'qiydilar va bir vaqtning o'zida tarqaladilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Стендаль. Собрание сочинений 1 — 15 [Текст] / Стендаль.- Москва, 1959.
2. Stendal. Qizil va qora [Matn] / Stendal.- Toshkent, 1986.
3. Stendal. Parma ibodatxonasi [Matn] / Stendal.- Toshkent, 1990.
4. Suleymanova F. K., «Lyusen Leven» Stendalya, [Matn] / F. K.Suleymanova - Toshkent, 1962.
5. <https://qomus.info.uz/> internet sayti.
6. <https://kh-davron.uz/> internet sayti.

Tuzuvchi:

D.Karimova
Bobur nomidagi viloyat AKM
bosh mutaxassisi